

Missä uusi kohtaa vanhan – vuosisata kulttuurin tutkimusta maantieteessä

NORTON, WILLIAM (2000). *Cultural geography: Themes, concepts, analysis*. 379 s. Oxford University Press, Don Mills.

»Kulttuurinen käänne» on yksi niistä elinvoimaisista termeistä, joihin 1990-luvulla maantiedettä opiskelleet ovat tutustuneet. Sellaiset kulttuuria tutkivan maantieteen (*cultural geography*) oppaat kuin *Maps of meaning* (Jackson 1989) tai *Worlds of desire, realms of power* (Shurmer-Smith & Hannam 1994) ovat muodostaneet rungon kulttuurisen ja maantieteellisen rinnakkaiselon tunnistamiselle. Näitä ensimmäisiä avauksia kulttuurin tutkimukseen maantieteessä on viime vuosina seurannut useita oppikirjauutuuksia (esim. Crang 1998; Mitchell 2000). Syy aikaisempaan oppikirjojen vähäisyyteen voidaan johtaa alan (yhdysvaltalaisesta) perinteestä, jossa maantieteilijöiden mielenkiinnon kohteet ovat olleet pikemminkin empiiristen tutkimusten tuottamisessa kuin saavutettujen tulosten systemaattisessa jäsentelyssä.

Mainitut avaukset ovat lisäksi jääneet sisällöllisesti osittaisiksi (usein tietoisesti). Kahden viime vuosikymmenen aikana koetut uudistukset ovat tehneet yhä vaikeammaksi kattavien mutta silti havainnollisten esitysten kirjoittamisen kulttuuria tutkivan maantieteen kentästä. Useissa tapauksissa onkin turvaututtu joko uuden tai perinteisen tutkimuksen ja ajattelun vähättelyyn (esimerkiksi Cookin ja muiden vuonna 2000 toimittamasta oppikirjasta on poistettu Carl Sauerin nimi aina henkilöhakemistoa myöten). Alan opetusmateriaali ja sen painotukset kuvastavat rajaa »amerikkalaisen perinteen» ja »brittiläisen kritiikin» välillä. Keskustelu yhteyden puute on nähdäkseni heijastunut myös pohjoismaiseen maantieteeseen ja näkynyt nimenomaan amerikkalaisen perinteen aliarvioimisena.

Sekä Suomessa että Norjassa kulttuurin maantieteellistä tutkimusta opiskelleena kuvittelin, että kanadalaisen pitkän linjan maantieteilijän William Nortonin kirjoittama oppikirja *Cultural geography* rajautuisi yksipuolisesti angloamerikkalaisen kulttuurin ja historian kuvaukseen. Ennakkoluuloni elivät vielä lukiessani teoksen kolmea ensimmäistä teemakappaletta (»Maise-maevoluutio», »Alueet ja maisemat» sekä »Ekologia ja maisema»), joissa Carl Saueriin henkilöityvä tutkimusperinne pohjoisamerikkalaisine empiirisine esimerkkeineen on vahvasti esillä.

Norton osoittaa tuntevansa sauerilaisen kulttuurintutkimuksen läpikotaisin. Tätä tietämystään hyväksi käyttäen hän onnistuu esittelemään suuntauksen moniäänisenä ja moninaisiin tutkimuskysymyksiin vastauksia etsivänä – ei siis sellaisena harmaana massana kuin kulttuurisen käänteen jälkeisessä kirjoittelussa on totuttu esittämään. Lisäksi Norton muistuttaa lukijaansa niistä eurooppalaisista vaikuttajista ja lähtökohdista, joista Sauer ajatuksensa ammensi. Tämä ei silti estä Nortonia käsittelemästä sauerilaisen perinteen ulkopuolella tehtyjä aikalaistulkintoja. Sauerin tuotannon tulkitsemisen tähän tapaan liittyy kulttuurin maantieteellisen tutkimuksen perinteen olennaiseksi osaksi useimpia maantieteen nykysuuntauksia. Norton mainitsee esimerkkinä ekologian tutkimuksen. Sen maantieteellisen ulottuvuuden vahvistaminen voisi nykyistä enemmän ammentaa sauerilaisesta ajattelusta, jossa kulttuurin ja fyysisen ympäristön välisen suhteen tarkastelu on keskeistä.

Kirjan teemakappalet »Käyttäytyminen ja maisema», »Eriarvoiset ryhmät», »Eriarvoiset maisemat» sekä »Maisema, identiteetti, symbolit» kuuluvat puolestaan selkeämmin »uuden», ns. *kulttuurisen maantieteen* keskusteluihin. Yllätyksekseni rajaa vanhan ja uuden vä-

lillä ei esitetäkään niin selkeänä kuin se jälkimmäisen suuntauksen keskeisissä teksteissä on pyritty osoittamaan. Kyseessä on pikemminkin siirtymä, jossa monet uuden aallon ajattelijat palaavat arvostelemiensa tutkimusten alkulähteille etsimään perusteita uusille tulkinnoille. Toki raja voidaan esittää veitsenterävänä viiltona painottaen esimerkiksi Sauerin tapaa esineellistää kulttuuri. Tällöin tehdään kuitenkin valinta, joka ei niinkään palaudu tutkimuksen kohteeseen vaan heijastaa maantieteen sisäisiä jännitteitä.

Nortonin ansioksi luenkin kyvyn asettaa sauerilainen tutkimusperinne oikeaan kontekstiinsa. Kontekstina ei ole nykyhetken kulttuurintutkimus. Pikemminkin sauerilaista perinnettä on tarkasteltava omassa ajassaan, jolloin samainen käsitys kulttuurista vallitsi esimerkiksi antropologiassa. Laajemmin sovellettuna tämä kontekstin tarkentaminen palvelee myös maantieteen sisäisen kehityksen valottamista.

Perinteisen sijoittaminen menneeseen ei tarkoita sitteiden katkaisemista. Norton esittää kirjassaan kulttuuria tutkivan maantieteen ajatusten, käytäntöjen ja käsitteiden *muuttuneen*, mutta samalla hän tiedostaa, että kiinnostus ihmisen ja luonnon väliseen suhteeseen sekä empiirisen ja teoreettisen, erilaisten filosofisten suuntauksien ja poliittisen, kulttuurisen, taloudellisen ja sosiaalisen painotusten välisiin keskusteluihin muodostaa yhä *jatkumon* kulttuuria tutkivassa maantieteessä. Koska molemmat suuntaukset lopulta palautuvat »kulttuuristen ryhmien kulttuuristen identiteettien säilyttämiseksi luotujen maisemien» (ss. 1–2) tutkimukseen, suuntausten rinnakkainen käsittely yksissä kansissa on erityisalan lähtökohta myös tulevaisuudessa.

Teoksen anti tiivistyy kulttuuria tutkivan maantieteen asemaa maantieteen ja laajemmin tieteen kentässä pohittavaan osaan. Onko alalla oma, tunnistettava asemansa (ihmis)maantieteen sisällä? Onko kulttuurisen käänteen jälkeisessä maantieteessä enää tarvetta kulttuurin tutkimukselle? Entä voidaanko perinteinen ja »uusi» suuntaus yhdistää? Näihin suuriin kysymyksiin Norton tarjoaa kirjassaan sekä myöntäviä että kieltäviä vastauksia. Joka tapauksessa vastausyritysten on – Nortonia seuraten – lähdeittävä siitä tosiasista, että kulttuuria tutkiva maantiede on kuin monihaaraava hedelmäpuu, jonka toiset oksat versovat ja kantavat hedelmää, toiset taas eivät. Silti jokaisella oksalla on maantieteen historiassa ollut oma tehtävänsä täytettäväänään.

Suuri haaste oppikirjojen kirjoittamisessa on oleellisen erottaminen. Valinnat ovat välttämättömiä varsinkin nykykeskusteluista kirjoitettaessa. Viimeaikaisen kehityksen osalta Norton rajaa aiheensa varsin väljästi

suhteessa muihin maantieteen erityisaloihin. Kulttuurinen on suurelta osin myös sosiaalista tai taloudellista, eivätkä esimerkiksi feminismin tuomat muutokset koske vain kulttuurin tutkimusta maantieteessä. Norton ennustaa alan kosketuspinnan yhä laajenevan ja kannustaa esittämään uusia, entistä globaalimpia ja »marginaalisille erilaisuuksille» avoimia näkökulmia (ss. 317–319), mutta hänen teoksensa ei näiltä osin täysin korvaa aikaisempia, osin kritisoidun kulttuurisen maantieteen teoksia. Lisäksi Nortonin tyyli kirjoittaa ei ole yhtä mukaansatempaavaa ja itsekkäistä kuin useissa kulttuurisen maantieteen lähtökohdista kirjoitetuissa teksteissä.

Norton on koonnut kirjansa loppuun suppeahkon listan kirjan keskeisistä käsitteistä ja termeistä, mikä alentaa aloittelijan kynnystä ymmärtää lukemaansa. Samaa päämäärää ajavat kirjan selkeä rakenne, runsas kuvitus, monipuolinen tietolaatikoiden ja taulukoiden käyttö sekä jokaisen kappaleen lopussa oleva lista syventävästä lisälukemisesta. Läpi kirjan Norton kannustaa lukijaansa yhdistelemään aikaisemmin käsitellyjä ja myöhemmin esiin tulevia keskusteluita. »Sinun mielipiteesi» -laatikot tekstin sisällä kannustavat lukijaa lisäksi miettimään eräitä kulttuuria tutkivien maantieteilijöiden esittämiä väitteitä. Kysymykset ovat haastavia, enkä soisi perehtyneemmänkään lukijan jättävän niitä väliin. Siksi näen Nortonin teoksen sopivan paitsi maantieteen perusopiskelijoiden käsiin myös laajemmin kaikille kulttuuristen kysymysten parissa viihtyville – luokittelimmepa itsemme sitten kulttuuri-, sosiaali-, talous-, ympäristö- tai vaikkapa poliittisiksi maantieteilijöiksi.

KIRJALLISUUS

- Cook, I., D. Crouch, S. Naylor & J. R. Ryan (2000). *Cultural turns/geographical turns: Perspectives on cultural geography*. 392 s. Pearson Education, Essex.
- Crang, M. (1998). *Cultural geography*. 194 s. Routledge, London.
- Jackson, P. (1989). *Maps of meaning: An introduction to cultural geography*. 213 s. Routledge, London.
- Mitchell, D. (2000). *Cultural geography: A critical introduction*. 325 s. Blackwell, Oxford.
- Shurmer-Smith, P. & K. Hannam (1994). *Worlds of desire, realms of power: A cultural geography*. 250 s. Edward Arnold, London.

SAMU PEHKONEN

Maantieteen laitos, Joensuun yliopisto/
Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus,
Tampereen yliopisto